



# ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

*Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 80, Ekim 2018, s. 43-61*

Yayın Geliř Tarihi / Article Arrival Date

17.09.2018

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date

23.10.2018

**Doç. Dr. Ali BALCI**

Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü,  
Coğrafya Öğretmenliği Anabilim Dalı  
abalci@marmara.edu.tr

## **YÜKSEKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN COĞRAFİ GEZİLERE İLİŞKİN GELECEK KURGULARI<sup>1</sup>**

### **Öz**

Bu araştırma, coğrafi gezilerin gelecekte nasıl olacağı, nasıl olması gerektiği, ölçme-değerlendirmenin nasıl yapılacağı ve bunun ilgili müfredata nasıl yansıtacağıyla ilgili yükseköğretim öğrencilerinin gelecek kurgularını belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Elde edilen bu kurguların günümüzde ve gelecekte yapılacak coğrafi gezilere katkı sağlanması amaçlanmıştır. Amaca ulaşmak için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, İstanbul'da bir üniversitede, coğrafya eğitimi anabilim dalına devam eden lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri oluşturmaktadır. Amaçlı örnekleme stratejisine göre tespit edilen bu katılımcıların tamamı, daha önceki yıllarda, üniversitede öğretim üyelerince düzenlenmiş, en az bir coğrafi geziye katılmıştır. Araştırmada, yeterli derinlikte doygun veri toplamak için açık uçlu sorulardan oluşan bir anket formu kullanılmıştır. Bu anket formunun kapsam geçerliğini sağlamak için iki farklı uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzmanların ittifak ettikleri sorular kullanılmıştır. Bu sorulardan elde edilen veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini artırmak için veri toplama süreci açıklanmıştır. Katılımcıların yaptığı açıklamalara çalışma içerisinde doğrudan alıntılar yapılarak yer verilmiştir. Katılımcıların bu uygulamalarla ilgili gelecek kurguları kategoriler oluşturularak tahlil edilmiştir. Elde edilen sonuçlara dayanılarak önerilerde bulunulmuştur.

<sup>1</sup> Bu makalenin bir bölümü, 11-12 Mayıs 2018 tarihli, I. Uluslararası Eğitimde Yeni Arayışlar Kongresi'nde/1st International Congress on Seeking New Perspectives in Education (UEYAK-2018 – İstanbul, Türkiye) sözlü tebliğ olarak sunulmuştur.

**Anahtar kelimeler:** Coğrafi gezi, coğrafi gezi kurguları, arazi/saha uygulamaları, coğrafya eğitiminde gezi.

## FUTURE CONSTRUCTS ON GEOGRAPHICAL FIELD STUDIES OF HIGHER EDUCATION STUDENTS

### Abstract

This study has been prepared to determine the future constructs of higher education students on how geographical field studies will be in the future, how they should be, how assessment and evaluation will be conducted and how this will be reflected on the curriculum. It is aimed to provide a contribution for current geographical field studies by taking advantage of these constructs. Qualitative research method has been used to achieve that goal. The workgroup of the study consists of the graduate, post-graduate and doctoral students from the department of geography of a university in Istanbul. All the participants determined by purposeful sampling strategy have participated in at least one geographical field study organized by academic members of their university in previous years. A survey form of open-ended questions has been used in the study for collecting sufficiently saturated deep data. Opinions of two different experts have been asked to ensure content validity of that survey form. The questions mutually-agreed by these experts have been used. Data obtained from these questions have been subjected to descriptive analysis. Data collection process is described to improve the validity and reliability of the study. The statements of participants are included in the study through direct references. Future constructs of the participants on these practices have been analyzed by establishing categories. Recommendations have been given based on obtained results.

**Keywords:** Geographical field study, geographical field study constructs, land/field practices, field studies in the education of geography.

### GİRİŞ

“Araştırma, inceleme için yapılan gezmeler, dolaşmalar (exkursion, ausflug, excursion, seyahat)” (İzbrak, 1975; 137) ifadeleriyle açıklanan ‘gezi’ kavramı, tanımlanırken “Gezisz coğrafya olmaz. Bir konu ya da bütün coğrafya konuları üzerinde çalışan coğrafyacı, çalışacağı yerde yapacağı gezileri tasarlar, düzenler. Bu gezilerden elde edilen gözlemler, örnekler, ölçmeler, resimler, şekillerle, o yer üzerine coğrafya bilgisi vermek mümkün olur. Gezi, yaya olarak yapıldığı gibi, at ve katırla, jiple de yapılır... 18. Yüzyılın sonlarından bu yana, tanıtma gezilerinin (keşif seyahatlerinin) yerini araştırma gezileri tutmuştur” (İzbrak, 1975; 17, 137) ifadeleriyle izah edilmiştir.

Geziler; gözlem, ölçme, kıyaslama ve bunların değerlendirilmesidir (İzbrak, 1968; 1). Coğrafi geziler için kaynaklarda; coğrafi arazi uygulamaları (Balci, 2012, 2014; Karabağ, 2002), arazi gezileri, araştırma gezileri, coğrafya gezileri, coğrafi araştırma gezileri (İzbrak, 1968, 1975), arazi çalışmaları (Biricik, 2009; MEB, 2017), inceleme gezileri (Alkış, 2008), mesleki uygulama gezileri (Girgin ve ark., 2003), gözlem gezisi (Cin, 1999; Demir, 2007,2010; Kalaycı ve Büyükalan, 2000; Kızılçaoğlu, 2003), gezi, seyahat, ekskürsiyon, gezinti, gezi gözlem (Atayeter ve Uğur, 2014; Çetin ve ark. 2010; Doğanay, 2002; Garipağaoğlu, 2001; Geçit ve

Yahşi, 2016; Korkmaz, 2006; Özgen, 2011; Öztürk Demirbaş, 2008; Tunç, 2006; Yıldırım ve Arıbaş, 2018), saha araştırmaları, saha etüdüleri (Doğanay, 1993) vb. olarak adlandırılan coğrafi geziler, coğrafyacılar için vazgeçilmezdir. Çünkü coğrafyacı için mekân, arazi, saha, yer... laboratuvar hükmündedir (Doğanay, 1993; Garipağaoğlu, 2001; Kent, 1999) “Coğrafya deneylere dayanan bir bilim değil, bir müşahede ilmidir. Coğrafyada, gözlem o derece önemlidir ki, bu temel çalışma yolu göz önüne alınarak ‘coğrafya, bir gözlem bilimidir’ şeklinde bile tanıtılmıştır” (İzbrak, 1968; 6,7).

Coğrafi gezi, coğrafya öğretiminde veri derleme ve bilgi toplama yöntemlerinin en önemlisidir (Doğanay, 1993, 2002) Bu geziler bilişsel becerileri kazandırmaya yardımcı olur (Rudmann, 1994). Teorik bilgiler pratiğe bu uygulamalarla dönüştürülür (Balci, 2010-a; Balci, 2011). Coğrafi geziyle öğrenilenler pekiştirilir. Ezberciliğin önüne geçilir. Öğrenilenler daha kalıcı olur (Akbulut, 2004: 75; Connolly ve ark., 2006; Özey ve Demirci, 2008). Güdülenme daha fazla olduğu için öğrenme, coğrafi bilinç ve coğrafi beceriler artar (Demirci, 2006: 77; Güngördü, 2002: 97). Coğrafi geziler konu temelli becerileri öğrencilere kazandırır (Scott ve ark. 2006). Bu uygulamalarla coğrafi olaylar günlük hayatla daha kolay ilişkilendirilebilir (Balci, 2010-b). Coğrafi gezilerde mekânla/sahayla karşı karşıya gelindiği için bu uygulamalar gerçek dünyayı anlamaya (Fuller, 2006), çevreyi tanımaya, kişisel ve toplumsal gelişmeye yardımcı olur (Foley ve Janikoun, 1996). Coğrafi gezi, coğrafya ve çevre eğitiminde önemli bir eğitim-öğretim yöntemidir (Scott ve ark, 2006). Coğrafi bilgiler, ancak arazi/saha uygulamalarıyla anlam bulur (Akçay, 2004; Balci, 2015; Çalışkan, 2008; Erdem, 2007; Gök ve Girgin 2001; Karakök, 2011; Kayağ, 2009; Özay, 2003; Özkan, 2009) gibi ifadeler literatürde öne çıkan açıklamalardır. Yaklaşık yarım asır önce yapılan bir çalışmada “çok hassas ve sarp dağlık yerlerdeki araştırma gezilerinde, taşıt olarak ya at veya katır yahut ta Jeep’ten faydalanılır” (İzbrak, 1968; 28) ifadesinde bahsi geçen taşıtlar, gelecekte de kullanılabilir taşıtlar olabileceken, bilgisine başvurduğumuz hiçbir katılımcı, kurgusunda bu taşıtlara yer vermemiştir. Bunun yerine; insansız araç, robot, dron, zaman makinesi, ışınlanma gibi araçları işe koşmuşlardır. Coğrafyacılar için bu kadar fazla önem atfedilen coğrafi gezilerin gelecekte nasıl yapılacağı, tahminden, varsayımdan ve hayalden öteye geçmese de, önemlidir. Çünkü insanların daha çok günün şartlarından ve teknolojisinden esinlenerek zihinlerinde tasarladıkları bu kurgularını, günümüzde ve gelecekte yapacakları coğrafi gezilere yansımaları muhtemeldir. Bu ihtimal, coğrafi gezilere ilişkin gelecek kurgularını araştırmayı önemli kılmaktadır.

Literatürde coğrafi gezilerin geleceğine yönelik öğrenci kurgularının, öngörülerinin, beklentilerinin sorgulandığı bir araştırmaya rastlanmaması bizi bu çalışmaya itmiştir. Bu maksatla araştırmada; ‘Coğrafi geziler gelecekte nasıl olacak ve nasıl uygulanacaktır?’, ‘Coğrafi gezilerde gelecekte ölçme ve değerlendirme olacak mı ya da nasıl yapılacaktır?’, ‘Coğrafi gezilerdeki değişiklikler müfredatlara nasıl yansıtacaktır?’ sorularına cevaplar aranmıştır. Alınan bütün bu cevapların, günümüzde ve gelecekte yapılacak coğrafi gezilere katkı sağlaması amaçlanmıştır.

## YÖNTEM

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu modelin tercih edilmesinin sebebi, ‘içeriğin derinlemesine ve ayrıntılı irdelenmesini sağlama’, ‘ilişkiler ağını belirli bir sistematik yaklaşımla açıklama’, ‘olay ve olgulara açıklama getirme’, ‘olay ve olgular arasındaki ilişkiyi açıklarken yorumlamayı, anlam vermeyi ön planda tutma’, ‘katılımcı algularını, bakış açılarını yorumlamaya ve yansıtma’ çalışması (Altunışık ve ark., 2007; Ekiz, 2009; Karasar, 2005; Kuş, 2003; Tanrıöğen, 2011).

Araştırmanın çalışma grubunu, 2017-2018 öğretim yılı bahar döneminde, İstanbul'daki bir üniversitede, coğrafya eğitimi anabilim dalına devam eden 27'si lisans (L), 4'ü yüksek lisans (Y) ve 1'i de doktora (D) öğrencisi olmak üzere toplam 32 öğrenci oluşturmaktadır. Amaçlı örnekleme stratejisine göre belirlenen bu katılımcıların tamamı, daha önceki yıllarda, üniversitede öğretim üyelerince düzenlenmiş, en az bir coğrafi geziye katılmıştır.

Araştırmada, yeterli derinlikte doygun veri toplamak için açık uçlu sorulardan oluşan bir anket formu kullanılmıştır. Bu anket formunun kapsam geçerliğini sağlamak için iki farklı uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzmanların ittifak ettikleri sorular kullanılmıştır. Katılımcı kurgularının sorgulandığı bu ankette, coğrafi gezilerin gelecekte nasıl olacağı, nasıl olması gerektiği, bu uygulamalarda ölçme ve değerlendirmenin nasıl yapılacağı ve bunların müfredata nasıl yansıtacağı gibi sorular yer almıştır. Elde edilen veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. Veri analizi için bir çerçeve oluşturulmuş ve veriler oluşturulan bu çerçeveye göre işlenmiştir. Gereksiz tekrarlardan kaçınmaya özen gösterilmiş ve gerekli görüldüğünde doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Bulgular arasında, neden-sonuç ilişkisi gözetilerek farklı olgular arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. Nitel veriler, güvenilirliği arttırmak, yanlılığı azaltmak ve kategoriler arasında karşılaştırmalar yapabilmek amacıyla sayısallaştırılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Katılımcı isimleri, araştırma etiği gereği L1, Y1, D1 şeklinde kodlanmıştır. Elde edilen bulgular literatürle karşılaştırılarak tartışılmıştır.

## BULGULAR VE YORUMLAR

Katılımcılar, coğrafi gezilerin gelecekte nasıl olacağına ilişkin 69, nasıl olması gerektiğine ilişkin 73, ölçme ve değerlendirmenin gelecekte nasıl olacağına ve ne zaman yapılacağına ilişkin 118, coğrafya müfredatına nasıl yansıtacağına ilişkin 61 görüş bildirmişlerdir.

### A. Coğrafi gezilerin gelecekte nasıl olacağı ile ilgili bulgular

Katılımcılar, coğrafi gezilerin gelecekte ulaşım olanaklarının artmasına bağlı olarak daha kolay, daha hızlı ve daha kapsamlı olacağı, simüle edilebileceği, ihtiyaçlara cevap verebilecek bir yapıya bürüneceği ve ulaşılmak istenen hedefe göre fiziki ya da beşeri konuları önceleyeceği öngörüsündedirler (Tablo 1).

Tablo 1: Coğrafi gezilerin gelecekte nasıl olacağına ilişkin katılımcı öngörülerinin frekans ve yüzdeleri (L: Lisans, Y: Yüksek lisans, D: Doktora öğrencileri).

Öngörüler	Katılımcılar	Frekans (f)	Yüzde (%)
Ulaşımın daha kolay ve hızlı olacağı	L1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,22,23,25,26,27, Y1,2,3,4)	29	42,0
Sanal gösteriler şeklinde yapılacağı	L1,4,6,7,10,11,12,14,15,16,18,20,22,24,25,26,27 Y1,2,3	20	29,0
Gezilere duyulan ihtiyacın gelecekte karşılanacağı	L2,8,9,10,15,17,20,21,24,25	10	14,5
Fiziki ya da beşeri coğrafya konularının önceliğinin değişeceği	D1, L1,3,4,9,10,17, Y2,3	10	14,5
Toplam		69	100

Coğrafi gezilerin gelecekte daha kolay, daha hızlı ve daha kapsamlı olacağı öngörülmüştür. Bu öngörüde, ulaşım imkânlarının artmasına bağlı olarak sınırların ortadan kalkacağı düşüncesi belirleyici olmuştur. *'İnsansız araç ve robotlarla tehlikeli yerlere rahatlıkla ulaşılacağı'* (L26), *'yapay zekâlara sahip, ileri teknolojilerle donanımlı robotlar rehberliğinde gezi*

turlarının düzenlenebileceği' (L19), 'astral seyahatler yapılabilceği' (L12) ifade edilmiştir. Ayrıca bu tür coğrafi araştırmaların 'gelişen ulaşım teknolojisi ile daha hızlı ve daha kolay olacağı' (L2,3,5,6,7,9,12,13,14,15,16,17,18,19,20,23,25,26,27, Y1,2,4), bunun 'zaman ve para tasarrufu sağlayacağı' (L14,20,22), 'uçak gibi arabalar olacağı' (L25), 'dronların yaygın olarak kullanılabilceği' (L13), 'zaman makinesi ile geçmişteki coğrafi oluşumları görmenin mümkün olacağı ve geçmişe dönük arazi gezileri düzenlenebileceği' (L11), 'ışınlanmayla çok kısa zamanda onlarca yüzlerce binlerce mekânın gezilebileceği' (L2,4,7,12) ve 'su altı, mağaralar, yüksek dağlar gibi ekstrem yerlere geziler yapılabilceği' (L19,20), 'Sınırların ortadan kalkacağı, uzakların yakın olacağı' (L7,20,22,23, Y3), gelecekte gezilerin sadece 'Türkiye'de değil yurtdışında da yapılacağı' (L3,5,9,11,18, Y2), sadece Dünya'da değil, 'uzayda da yapılacağı' (L4,8,10,14,15,17,18,19,26). 'Ay gibi farklı uydulara' (L11,23), 'farklı gezegenlere' (L1,7,8,12,13,23, Y3) 'galaksilere' (L11,13) geziler düzenlenebileceği ve bu uygulamaların 'ulusal olmaktan çıkıp uluslararası geziler' (L8,13,14,20) niteliğine bürünmesi, hatta bu uygulamalara 'maddi imkanı olmayan öğrencilerin de ücretsiz katılabileceği' (L17) öngörülmüştür.

Katılımcılar, gelecekte bu gezilerin 'simüle edilerek sanal gerçeklik vasıtasıyla yapılabilceği' öngörüsündedirler. Bu öngörülerıyla ilgili olarak; 'gelecekte gezi uygulamalarının sanal ortamda olacağı' (L1,14, 26, Y2,3), 'görülmesi gereken söz konusu ortamlara bizatihi gidilmeden, sanal gerçeklik vasıtasıyla yapılabilceği' (L27) düşüncesindedirler. Bu uygulamalar için 'içerisinde rota bilgisi, araziyle ilgili kapsamlı coğrafi verilerin bulunduğu, sanal programlar içeren tabletlere ihtiyaç duyulacağı' (L6,7,24) vurgulanmaktadır. Katılımcılarda, günümüzde yapılan coğrafi gezilerin zaman kaybına sebep olduğu, dolayısıyla gelecekte yapılacak coğrafi gezilerde 'vakit kaybını önlemek için simülasyonlar yapılacağı' düşüncesi hâkimdir. Bununla ilgili olarak katılımcılar, gezilerin 'sınıflarda dijital ortamda' (Y3), 'öğrencilerin hologramlarının katılımıyla' (L4), 'çip takılarak' (L15) ya da '3D veya daha fazla boyutlu' (L1,16) olarak yapılacağı düşüncesindedirler. Böylelikle öğrencilerin araziye 'daha detaylı' (L18), 'daha ayrıntılı' (L20,22), 'gerçeğe daha yakın' (L4), 'zorluk çekmeden daha kolay' (L25) ve 'eğlenceli bir şekilde görüp-öğreneceği' (L16,18) kanaatindedirler. Gelecekte coğrafi gezilerin bizatihi 'gezip görülerek değil' (L10) 'okullarda simüle edilmiş fiziki ya da sosyal ortamlarda inceleneyeceği' (D1), 'insanın da bu ortamlar içerisinde çok boyutlu simülasyonlarla yer alabileceği' (L11) 'örneğin, Akdeniz ikliminden bahsederken sınıfın Akdeniz iklim sıcaklık değerlerine sahip olabileceği' (L12) ve 'coğrafi mekânların simülasyonlarla kopyalanabileceği' (L1) düşüncesi dikkat çekmektedir. Ancak bu açıklamalarda bu tür uygulamaların eksikliklerine dönük 'sanal simülasyonlarla yapılacak saha çalışmasının; taş, toprağa, yapılar dokunmadan yürütüldüğü için etkili olmayacağı' (L22) 'doğal ortam kısıtlı kalacağı için sağlıklı bir çalışma olmayacağı' (Y1) vurgusu da yapılmıştır.

Günümüzde öğrencilerin gezilere duydukları ilgi ve özlemin gelecekte karşılanacağına yönelik öngörüler de mevcuttur. Örneğin, 'küreselleşmeyle birlikte insanların coğrafyaya ilgilerinin ve meraklarının artacağı' (L24) 'arazi uygulamalarına ayrılan kaynakların resmi kurumlarda azalırken küresel markalarda fazlalaşacağı' (L20) 'uygulama derslerine daha fazla önem verileceği' (L15,17), 'gezilerin daha kolay ve sorunsuz olacağı' (L21), 'daha çok insanla yapılabilceği' (L25), 'kitleler halinde olan bir gezi değil de, daha çok etkileşimin olabileceği, az sayıda kişilerle yapılabilceği' (L21), 'bir yıl içerisinde birden fazla seferler gerçekleştirilebileceği' (L2), 'sık sık sahaya çıkılacağı' (L10,21), 'günübirlik birçok gezinin yapılabilceği' (L9), 'gezilerin süresinin daha uzun olabileceği' (L8) ve 'daha çok yere gidilebileceği' (L8,25)

öngörüsü bunlar arasında sayılabilir.

Gelecekte coğrafi gezilerin ‘fiziki coğrafya alanlarından ziyade beşeri coğrafya alanlarında yapılacağı’ (D1, L1,3,4,9,17, Y2,3) öngörülmektedir. Yapılan açıklamalarda gezilerin ‘sosyal’ (L9), ‘demografi ve ekonomi’ (L3) ağırlıklı olacağı, ‘özellikle beşeri coğrafya alanının öneminin anlaşılmasıyla’ (D1), ‘beşeri coğrafyayı temel alan coğrafi gezilerin yaygınlaşacağı’ (L1), ‘beşeriyetin sürekli değişmesi sebebiyle’ (L17), Coğrafi bakışın ‘taş ve topraktan ziyade’ (Y3), ‘insan merkezli olacağı’ (Y2), gezilerin belli alanlarla sınırlı olmayacağı ve inceleme alanlarında çeşitliliğin artabileceği de ifade edilmektedir. Örneğin, ‘gezilerin sadece kırsal alanları değil, şehirleri de kapsayacağı’ (L1), ‘sadece dağ bayır alanlarına değil, bor veya farklı bir maden şehrine de yapılabileceği’ (L10) öngörülmektedir.

## B. Coğrafi gezilerin gelecekte nasıl olması gerektiği ile ilgili bulgular

Katılımcılar, gelecekte coğrafi gezilerin uygulayıcıları olarak gördükleri öğretim görevlisi ya da öğretmenlerden, coğrafyayı hayata uygulamayı öğretmelerini, daha etkin ve daha aktif olmalarını, gezilerin daha uzun ve daha sık olmasını, sanal-simüle edilmiş uygulamaların öne çıkarılmasını, tümevarım yönteminin gerekliliğine vurgu yapılarak önce Türkiye, sonra yurt dışı, daha sonra tüm Dünya, en sonunda da evrendeki gezegenlerin uygulama kapsamına alınmasını, ışınlanma, uçan araba, ufo, insansız hava araçları, robot kullanma ve daha ucuz arazi uygulamalarını, hem fiziki hem de beşeri gezilerin faydalı olacağını öngörmektedirler (Tablo 2).

Tablo 2: Coğrafi gezilerin gelecekte nasıl olması gerektiğine ilişkin katılımcı öngörülerinin frekans ve yüzdeleri.

Öngörüler	Katılımcılar	Frekans (f)	Yüzde (%)
Öğretim görevlisine/öğretmene görevler verileceği	L3,5,6,7,11,13,14,15,16,17,20,22,23,24,26,27, Y2,4,	18	24,7
Süresi ve sıklığı	L2,7,3,10,12,15,16,17,18,20,24,25,26,27	14	19,2
Sanal gösteriler şeklinde olacağı	L1,4,9,11,13,14,22,24,25,26,27,Y1	12	16,4
Yakından uzağa ilkesi benimsenerek yapılacağı	L2,4,11,13,14,15,16,17,18,24,25	11	15,1
Ulaşım ve maliyeti	D1, L1,2,9,10,13,14,20,25,27	10	13,7
Fiziki ya da beşeri coğrafya konularının önceliğinin değişeceği	D1, L3,17,20,21, Y2,3,4	8	11,0
Toplam		73	100

Katılımcıların, coğrafi gezilerin gelecekte nasıl olması gerektiği ile ilgili öngörülerini içerinde, öğretim görevlisine/öğretmene düşen sorumluluklara ilişkin açıklamaları dikkat çekmektedir. Örneğin, ‘Uygulamalar esnasında öğretmen mutlaka bulunmalıdır. Çünkü uzman kişi öğrenci grubunun başında olduğu zaman öğrenci görmek istediğini değil de uzmanın görmek istediğini görür’ (L5), ‘bu uygulamalar öğretmen-öğrenci ilişkisini üst seviyede tutan karşılıklı sorumlulukların farkında ve bilincinde olarak gerçekleştirilmeli’ (L11), ‘tecrübeli, uzman, yetkin hocalarla bilimsel verileri teyit edecek şekilde yapılmalı, öğrencilerin daha çok bilgi alabilmesi sağlanmalı’ (L18,20,23,24), ‘sanal olarak, sınıf ortamında yapılan derslerde, öğrencilerle öğretim üyeleri arasındaki mesafe azaltulmalı öğretim üyelerinin bilgi ve tecrübelerinden öğrencilerin daha fazla yararlanması sağlanmalıdır’ (Y4).

Katılımcıların, öğrencilerin gezilerden daha fazla yararlanabilmelerine ortam hazırlamak için öğretim görevlisi ya da öğretmenden ‘öğrencileri daha etkin’ (L22), ‘daha aktif’ (L7) kıl-

maya yönelik öngörülerini de mevcuttur. Bununla ilgili olarak ‘kalabalık olmayan gruplar oluşturulabilir’ (L5,26). ‘Öğrencilerin başında bir uzman olmadan gerçekleştirebilecekleri, çalışma yapabilecekleri uygulamalar hazırlanabilir’ (L3). ‘Öğrenciler gitmek istenilen yere gider ve raporunu uzmanına sunar’ (L5) şeklinde açıklamalar tespit edilmiştir.

Bununla birlikte öğretim görevlisi ya da öğretmenden ‘keşfetmeyi, araştırmayı, incelemeyi, coğrafyayı hayata uygulamayı, idrak etmeyi’ (L15) ‘pratik yapmayı’ (L16) ‘çalışmaya teşvik etmeyi’ (L14) ‘değerlendirmeleri birlikte yapmayı’ (L6) kazandırmaları beklenmektedir. Ayrıca, katılımcılar ‘öğrencilere, uygulamalar sırasında nasıl veri toplanacağını öğretmesini’ (Y2), ‘Hiçbir öğrencinin isteğinin göz ardı edilmemesini’ (L13), ‘baktık-gezdik değil, gördük-anladık fikrinin benimsetilmesini’ (L17) ‘gezilerin ufuk açıcı ve kapsayıcı olmasını’ (L27), ‘küreselleşen dünyada coğrafyacıların arazi uygulamalarıyla ilgili görüşlerini kolayca paylaşılacakları ortamlar oluşturmalarını’ (L16) beklediklerini ifade etmektedirler.

Gezilerin daha uzun ve daha sık olması yönünde bir eğilim söz konusudur. Örneğin L15,16,18,25,27 ‘Yapılan uygulamalarda gezilen arazide daha uzun süre kalınmalı’ beklentisine L3, ‘uzun süreli geziler azaltılmalı ve kısa süreli gezilerin sıklığı artmalı’ görüşünü ileri sürmüştür. Gezilerin sıklığıyla ilgili olarak da, ‘kısa sürede planlanabilmeli’ (L20), ‘daha düzenli, tertipli’ (L10,20), ‘daha sistemli’ (L26), ‘daha kapsamlı’ (L12,15), ‘daha sık’ (L2,7,17,18,24,26), ‘üretime açık, üretimi teşvik edici’ (L20) olmalı gibi öngörüler dile getirilmektedir.

Katılımcıların, coğrafi gezilerin gelecekte nasıl olması gerektiği ile ilgili olarak, sanal simüle edilmiş özellikleri öne çıkardıkları belirlenmiştir. Katılımcılardan L14; ‘sanal gerçeklik gibi bir teknolojik imkândan kesinlikle faydalanılmalı, hem zaman hem de ekonomik olarak kazanç sağlanmalıdır’ ifadesini kullanmaktadır. L4 ve Y1 ise arazi çalışmaları için ‘öğrenciler, bir cihaza bağlanarak hiçbir yere gitmeden, 3 boyutlu bir şekilde, sanal ortamda, hologram vs. tarzı dijital uygulamalarla gezdirilmelidir’ açıklamasına yer vermişlerdir. Bu hususta L27, ‘bu dersin simülasyon odalarında gerçekleştirilmesi gerektiği’, L11 ise ‘teknolojik gelişmelerin bu dersin yükünü azaltması gerektiği, bir simülasyon odasında, gezi alanının ayrıntılarının programa yüklenerek öğrencilere doğrudan, hedef davranışları kazandırılmaya yönelik olarak verilmesi gerektiği’ öngörüsünde bulunmuştur. Ayrıca, coğrafi gezilerde, ‘zamandan tasarruf sağlanabilmesi için simülasyon teknolojisinin gerekliliğine’ (L9), ‘özel 3D yazılımlarına’ (L1,13,14,22,24), ‘3 boyutlu bir rota filminin hazırlanmasına’ (L4) dair açıklamalar yapmışlardır. Bununla birlikte coğrafi gezilerde gelecekte ‘öğrenmedeki hızı artırması için 3 boyutlu teknolojilerle soyut kavramların somutlaştırılmasına’ (L26) ihtiyaç duyulacağı da vurgulanmıştır.

Katılımcılar gelecekte ‘teknoloji çok ilerlemiş olacağından, gezilecek yerler konusunda sınırlama olmayacağı’ (L13) ‘yakın çevreden başlayarak uzak çevreye doğru geziler yapılacağı’ (L17,24), ‘önce Türkiye’ (L15,16), sonra ‘yurt dışı’ (L14,18,24), daha sonra ‘Tüm Dünya’ (L2), en sonunda da ‘evrendeki gezegenlerin’ (L4,11,25) inceleneceği düşüncesindedirler.

‘Gelişmiş ulaşım araçlarıyla ekstrem bir olay anında ve yerinde gözlemlenebilmeli’ (L20), ‘savaş, göç, gelir adaletsizliği, iklim değişimi, kıtlık, çevre kirliliği gibi olumsuzlukları yerinde gözlemleyip daha eleştirel bir bakış açısıyla bu sorunlara çözüm üretmek amacıyla yapılan uygulamalar olmalı’ (D1). ‘Ulaşım aracında servisleri robotlar yapmalı’ (L13), ‘ulaşımında teknolojinin imkanlarından fazlasıyla yararlanılmalı’ (L1,9,10,14,27), ‘uçan arabalarla’ (L14) ‘İnsansız hava araçlarıyla’ (L13) ‘belki de ufo’larla’ (L10) ‘ışınlanmayla’ (L2) seyahat

yapılmalıdır. Ulaşım 'bütçelere uygun' (L13), 'ucuz' (L1), 'sponsor bulunarak' (L20), 'maliyet düşürülerek' (L25) 'az maliyetli ve daha rahat' (L9) olmalı öngörülerini yapmışlardır.

Katılımcılar gelecekte gezilerde hem fiziki hem de beşeri uygulamaların artması yönünde uyarılar yapmışlardır. 'Arazi uygulaması denince artık sadece fiziki unsurlar akla gelmemeli' (Y2), 'mekânın sosyo-ekonomik yapısının değişimi coğrafya biliminin dinamikleriyle incelenmelidir' (Y4). 'Sadece doğal yerlere, kırlara, taşta, toprağa gezi yapılmamalı' (L3,20,21), 'coğrafi arazi uygulamalarının bütüncül şekilde ele alınması gerektiği, kültürel, ekonomik ve sosyal olguları doğru değerlendirmek için saha araştırmalarının beşeri konularda da yapılması gerektiği' (D1,L17), 'Sosyal sorunlara yönelik geziler yapılmalı' (L3), 'İnsanı merkeze alan bir saha çalışması olmalı' (Y3), 'Temel konuları iyi yansıtan sahalarda belirlenmeli (dünyanın her noktası olabilir) ve buralara gidilmeli. Temel yerlerden sonra güncel konuları iyi yansıtan yerler gezilmeli' (Y3), 'Yerel halk ile öğrenciler kaynaştırılarak gezilen mekanın beşeri potansiyelinin (sosyal, kültürel, dilsel, etnik, yemekler, gelenekler vb.) öğrencilere aktarılması sağlanmalıdır' (Y4) türünde açıklamalara yer vermişlerdir.

### C. Coğrafi gezileri ölçme ve değerlendirmenin gelecekte nasıl yapılacağı ile ilgili bulgular

Katılımcılar, gelecekte coğrafi gezilerde ölçme ve değerlendirmenin farklı yöntemler kullanılarak yapılacağı kanaatinde dirler. Bunlar arasında öne çıkan öngörüler;

Rapor hazırlama (%31,3): Katılımcılar, rapor hazırlama (L2,14,15,16,24, Y3,4) ifadesi ile birlikte bu çerçevede 'fotoğraf' (L5,8,11,17,20), 'ses kaydı' (L17), 'gezi yazısı' (L7,8,23), 'anı yazısı' (Y1), 'makale' (D1, L22), 'ürün dosyası' (L23), 'sempozyum' (L1), 'konferans' (L20), 'belgesel' (L3), 'yeni bir uygulama planı' (L26, Y1,4) hazırlama gibi uygulamalardan söz etmişlerdir.

Öğrencilerle istişarelerde bulunma, öğrendiğini günlük hayatta kullanma ve akran değerlendirme (%28,4): Çalışma grubu, 'öğrencilerle yüz yüze, sohbet edilirken sorular yöneltilerek, istişarelerde bulunularak' (L6,7,12,16,17,18,21,25, Y2,4), 'öğrendiğini günlük hayatta nasıl kullandığına bakılarak' (L4,8,9,14,26, Y4), 'belli keşifler veya buluntular yapmasını bekleyerek' (Y3), 'gezi sırasında faaliyetler yaptırarak' (L1,13,19), 'performanslarını değerlendirerek, puanlama ölçeği kullanılarak' (L9,25), 'akran değerlendirme uygulamaları yaparak' (L17,18,22,26) ölçme ve değerlendirme yapılabileceği hususunda açıklamalar yapmışlardır.

Sınav yapma (%22,4): katılımcılar ölçme ve değerlendirmede sınav yapmayı ve bu sınavlarda 'açık uçlu sorular' (L3,27), 'kısa cevaplı sorular' (L7,14,15), 'çoktan seçmeli sorular' (L24,27), 'quizler' (L22), 'görsel sorular' (L17), 'anket' (L6,8,14,16,17), 'ön test ve son test' (L2,11,13,15, Y4) gibi argümanları kullanmayı öngörmüşlerdir.

Teknolojik gelişmelere bağlı olarak beyin okuma, beyne çip takma, sanal gözlük kullanma ve yapay zekâyâ sahip rehberler kullanma (%17,9): Çalışma grubu bu kapsamda 'teknolojinin katkısıyla zihinler/beyinler okunarak' (L2,6,9,12,13,15,27), 'beyne çip takılarak' (L13,21), 'yapay zekâyâ sahip rehberler aracılığıyla, bir beyin tarayıcısı tarafından' (L22), 'sanal gözlüklerle, simülasyonlu uygulamalarla gezinin simülatörü ile sınav yapılarak' (L4,10,11) ölçme ve değerlendirme yapılabileceği hususunda öngörülerde bulunmuşlardır (Tablo 3).

Tablo 3: Coğrafi gezileri ölçme ve değerlendirmenin gelecekte nasıl olacağına ilişkin katılımcı öngörülerinin frekans ve yüzdeleri.

Öngörüler	Katılımcılar	Frekans (f)	Yüzde (%)
Rapor hazırlama	D1, L1,2,3,4,5,7,8,11,14,15,16,17,20,22,23,24,26, Y1,3,4	21	31,3
Sohbet	L1,4,6,7,8,9,12,13,14,16,17,18,19,21,22,25,26, Y3,4	19	28,4
Sınav	L2,3,6,7,8,11,13,14,15,16,17,22,24,27, Y4	15	22,4
Teknoloji	L2,4,6,9,10,11,12,13,15,21,22,27	12	17,9
Toplam		67	100

Gelecekte, coğrafi gezileri ölçme ve değerlendirmenin; araştırma öncesi, araştırma esnasında ve araştırma sonrasında yapılması gerektiği konusunda öngörüler belirlenmiştir. Bu öngörülerde, uygulamalar öncesi ve sonrasında (%15,7), uygulamalar sırasında (%21,6), uygulamalar sırasında ve sonrasında (%7,8) ve uygulamalar sonrasında (%54,9) yapılması gerekliliği öngörülmüştür. Ancak bu hususta bazı katılımcıların birden fazla kategoride fikir beyan ettikleri tespit edilmiştir (Tablo 4).

Tablo 4: Coğrafi gezileri ölçme ve değerlendirmenin gelecekte ne zaman yapılacağına ilişkin katılımcı öngörülerinin frekans ve yüzdeleri.

Öngörüler	Katılımcılar	Frekans (f)	Yüzde (%)
Gezi öncesinde ve sonrasında yapılması	L2,7,11,13,15,21,22, Y4	8	15,7
Gezi sırasında yapılması	L1,9,10,12,13,16,19,21, Y2,3,4	11	21,6
Gezi sırasında ve sonrasında yapılması	L14,16,23,25	4	7,8
Gezi sonrasında yapılması	D1, L1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,16,17,18,20,22,23,24,25,26,27 Y1,3,4	28	54,9
Toplam		51	100

Ölçme ve değerlendirmenin gezi öncesinde ve sonrasında yapılmasını öngören katılımcılar, ön test ve son test yapılması gerektiği ve bunların raporlaştırılması kanaatindedirler. Öğrencilerin geziye gitmeden önce, gidilecek yerle ilgili neleri bilip bilmediklerinin bir testle sorgulanması, aynı testin gezi bittikten sonra tekrar uygulanması ve aradaki farkın ölçme ve değerlendirmede kullanılması (L2,7,11,13,15,21,22, Y4) düşüncesi vardır. Bunun belirlenmesinde beyine takılan bir çip ve beyin tarayıcısı gibi unsurların kullanılması işe koşulmuştur. Katılımcılardan L21 bu hususta 'öğrenciler herhangi bir yazılı ya da sözlü sınava girmeden, gezi öncesi ve sonrası bilgileri bir çip sayesinde analiz edilebilir', ifadelerini kullanırken L22 'gezi öncesinde bilgi ve görüşleri bir beyin tarayıcısı tarafından okunup, daha sonra teorik olarak bilgi aktarımı yapıldıktan sonra tekrar bir teste tabi tutulup, aynı tarayıcı tarafından bilgilerinin ölçülerek gezi sonrasında da yapılacak ve öğrenilecek bilgilerin yapay zekâya sahip rehberler aracılığıyla öğretilmesinden sonra aynı tarayıcı ile bilgi düzeyinin ölçülmesi sağlanabilir' öngörüsünde bulunmuştur.

Bununla birlikte L7, test yerine rapor hazırlanması yönünde öngöründe bulunmuştur; 'Öğrencilere geziye gitmeden bildiklerini, gittikten sonra da öğrendiklerini yazdırıp aradaki farka bakılarak' ölçme ve değerlendirme yapılabileceği düşüncesindedir.

Ölçme ve değerlendirmenin gezi sırasında yapılmasını öngören katılımcılar, bunun 'gezi esnasında öğrencilerle sohbet edilirken sorular yöneltilerek' (L12,16,21, Y4), 'sanal bir platform kurup, bilgisayar sisteminde yaptığı coğrafi gezinin simülasyonu ile değerlendirilerek'

(L10), 'Öğrencinin arazi içindeki performansının derecelendirme, puanlama ölçeği kullanılarak' (L9) yapılacağına dikkat çekmişlerdir. Bununla birlikte 'öğrencilere gezi sırasında yaptırılacak faaliyetlerle' (L1), 'Öğrenciler sahayla karşı karşıya bırakılıp bilgilerini kullanma ölçütlerine bakılarak' (Y2), 'Uygulamalarda öğrencilerden belli keşifler veya buluntular yapmasını bekleyerek' (Y3), 'gezi esnasında öğrencileri gözlemleyerek' (L13,19) yapılabileceği kanaatinde dirler.

Ölçme ve değerlendirmenin gezi sırasında ve sonrasında yapılmasını öngören katılımcılar 'Hem süreç içi, hem de süreç sonu değerlendirme olabilir. Uygulama süresince öncelikle öğrencilerden gerekli bilgiler sağlanabilir' (L14), 'Öğrencilerin öğrenip öğrenmediğini anlamak gezi sırasında veya sonrasında yapılacak çeşitli soru-cevap ve bilgi alışverişi ile mümkün olabilir. Herhangi bir yazılı sınavından ziyade bu yöntemin daha etkili olduğunu düşünüyorum' (L16), 'her öğrenciye bu gezide kendine neler kattın? Sadece zaman ve emek kaybı, güllüp eğlenmek mi eline geçti? gibi sorular sorulup bunun ile ilgili bir sayfa yazı istenebilir' (L23), 'İlgi alanları belirlenerek sorular sorulmalı. Öğrencilerin istekleri ve yoğunlaştığı alanlar dikkate alınmalı, ölçme ve değerlendirme ona göre geliştirilmeli' (L25) düşüncesindedirler.

Ölçme ve değerlendirmenin gezi sonrasında yapılmasını öngören katılımcılar, bu öngörüler içerisinde gezi sonrasında rapor (D1, L1,2,5,8,11,14,15,16,17,20,22,23,24,26, Y1,3,4) hazırlamayı ön planda tutmuşlardır. Ancak hazırlanacak bu raporlarda, gezi sırasında 'çekilen fotoğrafların' (L5,8,11,17,20), 'ses kayıtlarının' (L17) kullanılmasının, 'yeni bir saha çalışması planı hazırlanmasının' (L26, Y1,4), 'gezi yazısı' (L8), 'anı yazısı vs. tarzı bir kompozisyon' (Y1), ya da 'çağdaş metod ve tekniklerle yazılmış bir makale' (D1, L22) yazdırılmasının, 'ürün dosyası' (L23), 'sempozyum' (L1) veya 'konferans' (L20) hazırlanmasının ölçme ve değerlendirmede faydalı olacağı öngörüsünü özellikle vurgulamışlardır. Ayrıca, 'akran değerlendirme' (L17,18,22,26), 'anket' (L6,8,14,16,17), 'kısa cevaplı sorular' (L7,14,15), 'çoktan seçmeli sorular' (L24,27), 'açık uçlu sorular' (L3,27), 'quizler' (L22) ya da 'görsel sorular' (L17), 'youtube belgeseli oluşturma' (L3), 'performans değerlendirme' (L25) gibi unsurları kullanarak ölçme ve değerlendirme yapılabileceği de zikredilmiştir.

Katılımcıların bütün bu öngörülerini yanında, teorik bilgilerin pratiğe dönüştürülüp dönüştürülmediğine yönelik beklentileri de vardır. Bu hususta, coğrafi geziye katılan öğrencinin 'öğrendiğini günlük hayatta nasıl kullanıyorsun?' (Y4), 'öğrendiğini hayatta uygulayabilir misin?' (L26), 'Neler öğrendin? Kendine neler kattı?' (L4) sorularına verdiği cevaplara, 'öğrencinin araziye çıktıktan sonraki değişim ve sürekliliği algılamasına' (L14), 'Sadece arazide yaptıklarına ve sorduklarına' (L25), 'bilgiden çok beceriye dayalı değerlendirmelerine' (L8), 'arazi kullanımına yönelik bakış açılarına' (L9) yönelik sorulara verecekleri cevapların da ölçme ve değerlendirmede yararlanılabilecek unsurlar olduğu ifade edilmiştir.

Gezileri ölçme ve değerlendirmede teknolojik cihazların kullanılmasını öngören fikirler de ileri sürülmüştür. Örneğin, 'teknolojinin katkısıyla katılımcıların zihinleri okunarak' (L6,9,13,15,27) 'sanal gözlüklerle arazi gezisi yapılan yere gidilerek öğrenci arazi gezisinde öğrendiklerini anlatıp yerleri göstererek yoruma açık bir sınav yapılarak' (L11), 'simülasyonlu uygulamalarla yapılacak sınavlarla' (L4) 'öğrencilerin beynine çip takılarak' (L13), 'öğrencilerin zihninde o yerin bıraktığı izler teknolojik olarak görülerek' (L12), 'beyin okuma teknolojisinin icadı sayesinde bütün öğrencilerin beynindeki bilgiler görülerek' (L2) yapılacak puanlama ve açıklamalar bu çerçevede değerlendirilebilecek öngörüler arasındadır.

Katılımcılar ölçme ve değerlendirmenin konuşularak yapılabileceği ile ilgili olarak, 'öğretim görevlisi eşliğinde, tüm öğrencilerin bir masa etrafında dairesel düzende oturarak, yüz yüze, karşılıklı bir şekilde yapılan çalışmayı değerlendirdikleri, edindikleri bilgileri paylaştıkları, fikir alışverişinde buldukları, duygu ve düşüncelerini aktardıkları, çalışmada eksik/fazla gördükleri ve başarılı buldukları uygulamaları tartıştıkları ve mukayese ettikleri bir toplantı şeklinde olabilir' (L6). 'Kanaatimce en doğru yöntem, direkt öğrencilerle iletişim halinde, yüz yüze, hep bir arada, karşılıklı şekilde yapılan bir ölçme ve değerlendirmedir' (L7). Görüşlerinin yanında, değerlendirmenin 'Gezideki kazanımlarını, tecrübelerini, gözlemlerini anlattırarak' (L18), 'geziye dâhil olan tüm öğrencilerle geniş çaplı istişarelerde bulunularak' (L17) yapılabileceği ifadelerini de kullanmışlardır.

#### D. Coğrafi gezilerin gelecekte ilgili müfredatı nasıl yansıyacağı ile ilgili bulgular

Katılımcılar, coğrafi gezilerin gelecekte ilgili müfredatı nasıl yansıyacağı ile ilgili 10 kategoride 61 öngörü ileri sürmüşlerdir. Bu öngörülerinde, müfredatın uygulamalara açık, yakından uzağa ilkesi benimsenerek hazırlanacağı düşüncesi öne çıkarılmıştır (Tablo 5).

Tablo 5: Coğrafi gezilerin gelecekte ilgili müfredatı nasıl yansıyacağına ilişkin katılımcı öngörülerinin frekans ve yüzdeleri.

Öngörüler	Katılımcılar	Frekans (f)	Yüzde (%)
Uygulamalı olacağı	L1,4,7,9,13,14,15,17,19,20,23,25, Y2,4	14	23,0
Yakından uzağa ilkesi benimsenerek hazırlanacağı	D1, L1,2,4,7,10,11,12,13,16,19,24,25,27	14	23,0
Fiziki ya da beşeri coğrafya konularının önceliğinin değişeceği	L3,6,8,10,11,17,20,21,24,25,27, Y2,4	13	21,3
Coğrafi gezilere daha fazla yer verileceği	L3,8,9,20,26	5	8,2
Coğrafi gezilerin maddi olarak destekleneceği	L5,23, Y4	3	4,9
Sanal gösteriler şeklinde olacağı	L4,11,22	3	4,9
Öğretim görevlisine/öğretmene görevler verileceği	L18,23,25	3	4,9
Müfredatta isminin değişeceği	L19,20, Y2	3	4,9
Müfredatın evrensel olacağı	L1,23	2	3,3
Öğrencinin kendi ilgisine göre düzenleneceği	L25	1	1,6
Toplam		61	100

Coğrafi gezilere ait müfredatın gelecekte 'tamamen sahada' (L1), 'uygulamalı' (L4,13,14,15,17,19), 'somutlaştırılarak, keşiflere açık' (L7) 'pasif izleyen değil, aktif' (L9), 'yaparak yaşayarak' (L25, Y4), 'Gezilen yerlerin toprağını, suyunu, bitkisini analiz ederek' (L13), 'Güncel hayatla bağlantılı, insan – mekân arasındaki ilişkiye duyarlı' (L14,15), 'sahada iyi bir tahlil yapılmasını sağlayan' (L17), 'interaktif' (L23), 'başka derslerle de ilişkilendirerek' (L26), 'ezbercilikten uzak, teknolojiyle daha iç içe' (Y2) 'ekonomik koşullarla uyumlu, teorikle birlikte pratik uygulamalı' (Y4) bir içerikte düzenleneceği öngörülmüştür. Bu düzenlemenin 'askeri ve güvenlik konularında çalışmalar yürütebilecek uzmanlar yetiştirmede etkili olabileceği' (L1) müfredattaki bu 'güçlü içerik ile üretimin kuvvetlendirilmesinin' (L20) mümkün olacağı vurgulanmıştır.

Müfredatın içeriğine 'insanlığın komşu gezegenleri kolonileştirme hayalinin yön vereceği, gezilerin Dünya'dan ziyade komşu gezegenlere, galaksilere ve onların kaynaklarına yöneleceği' (L1), Müfredatın 'yakından uzağa ilkesi benimsenerek' (D1, L7,24) hazırlanacağı, 'yurt dışını' (L11,16), 'tüm dünyayı' (L2,19,25), 'gezegenleri' (L4,13), 'galaksileri' (L10), 'uzay coğrafya-

sını' (L10,11,12,16,27), kapsayacak biçimde olacağı, 'olay ve olguları kendi ortamlarında inceleyerek sağlanan bakış açılarının daha sağlıklı olacağı kanaati' (D1) dikkate alınarak düzenleneceği öngörülmüştür. Müfredat bu yönde değiştirilirse, 'coğrafya yeryüzü bilimi olmaktan çıkıp kâinat bilimi olmaya yükselir' (L16) öngörüsü dile getirilmiştir.

Coğrafi gezilere ait müfredatta fiziki ya da beşeri coğrafya konularının daha öncelikli olacağını öngörenler yanında, aynı ağırlıkta olacağını öngörenler de bulunmaktadır. Örneğin, katılımcılardan L10,24 ve Y2 'Beşeri coğrafyanın gelecekte daha da ön planda tutulacağını' L3 ve 11 ise 'sosyal sorunlara daha çok eğilinileceğini' öngörmektedirler. Bununla birlikte L27 'beşeri coğrafyada makro ölçekli coğrafyanın yerini mikro ölçekli coğrafyaya bırakacağı' kanaatindedir. L17 'fiziki coğrafyaya dair geziler daha çok müfredatta yer almalıdır. Çünkü öğrenciler genel olarak fiziki coğrafya konularında daha çok sıkıntı yaşamaktadır' düşüncesini ileri sürmektedir. L6,8,20,21,25 ve Y4 ise 'Fiziki coğrafyanın yanında beşeri coğrafya alanlarına birlikte yer verileceğini' öngörmektedirler.

Katılımcılar, gelecekte müfredatta coğrafi gezilere daha fazla yer verileceği kanaatindedirler. Bu hususta 'Arazi uygulamalarının her yıl olması' (L3,8,20,26) 'sayısının ise kesinlikle artırılması' (L9) öngörüsü mevcuttur.

Gelecekte, müfredattaki coğrafi gezilerin 'maddi olarak destekleneceği' (L23), 'ödeneklerin artırılacağı' (Y4), 'arazi uygulamalarındaki ekonomik engelin daha da azalacağı' (L5) kanaati hâkimdir.

Gelecekte 'simülasyonla sanal geziler düzenlenecek bir müfredat olacağı' (L11), 'sanallığın önde olduğu, öğrencilerin 3 boyutlu olarak her şeyi öğrendiği, hatta uygulamaya döktüğü' (L22), 'teknoloji ilerler ise 3 boyutlu salonlar oluşturulup derslerin büyük çoğunluğunun burarlarda yapılacağı' (L4) bir müfredat olacağı ifadeleri kullanılmıştır.

Gelecekte 'müfredatta arazi uygulamasında öncelikle öğretmenlere bu görevler verilmesi' (L23) 'müfredatta bir rehber eşliğinde gezileceği belirtmeli' (L25), 'gezilecek yerleri hocaların anlatması yer almalı' (L18) öngörülmektedir.

Coğrafi gezilerin gelecekte müfredatta 'saha çalışması' (L19,20, Y2) olarak adlandırılacağı da öngörülmüştür.

Gelecekte 'müfredat, ulusal olmaktan çok evrensel olacaktır. Coğrafi arazi uygulamaları başlı başına bir bölüm haline gelebilir' (L1), müfredattaki değişikliklerle 'Avrupa'daki üniversitelerle Türkiye arasında ortak arazi çalışmaları yapılacak, böylelikle o ülkenin hem coğrafyası hem eğitim sistemi incelenecektir' (L23) ifadesi dikkat çekmektedir.

Coğrafi gezilere ait müfredat gelecekte 'her öğrencinin kendi ilgisine göre düzenlenecektir' (L25) öngörüsü yer almaktadır.

## SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Elde edilen bulgulara dayanarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

Gelecekte, ulaşım olanaklarının artmasına bağlı olarak, coğrafi gezilerin daha kolay, daha hızlı ve daha kapsamlı olacağı (%42) öngörülmüştür. Bu öngörünün, katılımcıların iştirak ettikleri coğrafi gezilerdeki zaman kaybını önlemeye, çok fazla ve çok uzak yerleri incelemeye olan arzularını karşılamaya dönük beklentilerden kaynaklanmış olabileceği muhtemeldir. Çünkü

yapılan açıklamalarda, hızlı olunmasına, zaman tasarrufu sağlanmasına yönelik vurgular oldukça fazladır. İnsansız araç, robot, dron, zaman makinesi, ışınlanma gibi yöntemlerin kullanılacağı, sadece Dünya’da değil galaksilere de geziler yapılabileceği beklentisi bu kapsamda değerlendirilebilecek argümanlardır.

Katılımcılar, coğrafi gezilerin gelecekte sanal, simüle edilebilir, üç boyutlu gösterilerle yapılacağı (%29) öngörüsündedirler. Bunun da, uygulama alanına gitmeye ihtiyaç duyulmadan, dijital ortamda, çip takılarak, öğrencilerin hologramlarının katılımıyla sanal gerçeklik vasıtasıyla daha kolay ve daha eğlenceli yapılabileceği kanaatindedirler. Ancak bu tür uygulamaların, taşta, toprağa, doğal ve beşeri yapılara dokunulmadan yürütüleceği için sağlıklı olmayacağı fikrini de dillendirmektedirler.

Katılımcılar, gelecekte öğrencilerin gezilere duydukları ilgi ve özlemlerini yeterince karşılayacakları (%14,5) düşüncesindedirler. Bu hususta insanların coğrafyaya ilgilerinin artacağı, gezilerin daha sık yapılabileceği, gezilere ayrılan kaynakların fazlalaşacağı, uygulamaların bireysel ve grupla yapılabileceği gibi beklentilerine cevap bulabilecekleri kanaati dikkat çekmektedir.

Coğrafi gezilerin gelecekte insan merkezli olacağı, sosyal, demografi, ekonomi gibi beşeri coğrafya alanlarına yönelim olacağı (%14,5) öngörülmektedir.

Katılımcılar gelecekte coğrafi gezi uygulayıcılarından, coğrafi bilgiyi hayata uygulamayı öğreten, daha etkin ve daha aktif uzmanlar olmalarını beklemektedirler (%24,7). Bu beklenti ‘*öğretim üyeleri, arazi gezilerinde teoriyi bir bağlama oturtarak öğrencilere kazandırmalı*’ (Scott ve ark., 2006), ‘*coğrafi araştırma gezisinde tartışılan coğrafi kavramlar, tartışılmayanlara göre daha iyi kazandırılır*’ (Balci, 2011: 2284) tespitleriyle örtüşmektedir.

Coğrafi gezilerin gelecekte nasıl olacağı ve nasıl olması gerektiği hususunda ittifak edilen konular arasında; uygulamaların sıklıkla ve uzun zamanlı yapılacağı, sanal-simüle edilebilir olacağı, sınırların ortadan kalkacağı ve uzay ziyaretlerinin başlayacağı, ışınlanma yapılabileceği, zaman makinesi, dron, ufo, insansız hava aracı ve robot kullanılabileceği gibi öngörüler öne çıkarılmaktadır.

Katılımcılar, coğrafi gezilerde ölçme ve değerlendirmenin gelecekte daha çok rapor hazırlama (%31,3) şeklinde olacağı kanaatindedirler. Bunu, ‘*öğrencilerle istişarelerde bulunma, öğrendiğini günlük hayatta kullanma ve akran değerlendirme*’ (%28,4), ‘*sınav yapma*’ (%22,4), ‘*teknolojik gelişmelere bağlı olarak beyin okuma, beyne çip takma, sanal gözlük kullanma ve yapay zekâya sahip rehberler kullanma*’ (%17,9) öngörülerini izlemektedir. Çalışma grubu, ayrıca bu uygulamaların; coğrafi gezi öncesi ve sonrasında (%15,7), gezi sırasında (%21,6), gezi esnasında ve sonrasında (%7,8) ve gezi sonrasında (%54,9) yapılması gerektiği hususunda da fikir beyan etmişlerdir.

Katılımcılar, coğrafi gezilere ait müfredatın gelecekte sahada, uygulamalı, yaparak-yaşayarak öğrenilen, keşiflere açık, ezbercilikten uzak, teknolojiyle daha iç içe, insan-mekân ilişkisine duyarlı bir içerikte olacağı öngörüsündedirler. Bu öngörüler, günümüzde yapılan araştırmaların sonuçlarıyla benzeşmektedir. Nitekim, bu araştırmalarda ‘*Modern coğrafya için gerçek coğrafi bilgi vazgeçilmez bir gereksinimdir ve araziden elde edilir*’ (Kent, 1999). ‘*Kalıcı öğrenmede etkilidir*’ (Kent ve ark., 1997). ‘*Geziliş görülmeden coğrafi olaylar öğrenilemez ve öğretilemez*’ (Garipağaoğlu, 2001). ‘*Coğrafi geziler, öğrenmede kalıcılığı artırır. Yapararak ya-*

şayarak öğrenmeyi, teorik bilgileri pratiğe aktarmayı sağlar' (Balcı, 2010-a). 'Gezi gözlem ve inceleme yöntemi ile öğrenim gören öğrenciler daha başarılı olur' (Açıkgöz, 2006). 'Arazi çalışmaları ile elde edilmiş becerilerin değişik alanlarda uygulama oranları daha yüksektir' (Fuller ve ark.,2006). 'Transfer edilebilir becerilerin gelişmesinde faydalıdır' (Scott ve ark., 2006). 'Öğrenciler bununla temel coğrafi konularda beceri kazanırlar' (Alkış 2008; Foley ve Janikoun, 1996; Özey, 2010). 'Arazi çalışmaları, kırsal ve şehırsel alanda da uygulanabilir' (Clare, 1991). 'Arazi çalışmaları, coğrafya öğretiminde önemli bir etkiye sahiptir' (Lambert ve Balderstone, 2000). 'Etkili bir planlama ile daha fazla faydalanılabilir' (Kent ve Fosket, 2002) vurgusu hâkimdir.

Katılımcılar, coğrafi gezilerin gelecekte nasıl olacağı ve nasıl olması gerektiğiyle ilgili öngörülerini, müfredatla ilgili kurgularına da yansıtmişlardır. Nitekim, müfredatın yakından uzağa ilkesi benimsenerek yapılması, yerine göre fiziki ya da beşeri coğrafya konularının öncelenmesi, gezilere daha fazla yer verilmesi ve bunların maddi olarak desteklenmesi, sanal-simüle edilmiş uygulamaların öne çıkarılması, coğrafi gezi uygulayıcılarına daha etkin görevler verilmesi, uygulamaların ulusal olmaktan çok evrensel olması ve öğrenci merkezli olması gibi öngörülerini bu kapsamda değerlendirebilecek açıklamalardır. Bu öngörüler içerisinde yer alan 'maddi olarak desteklenmesi' beklentisi, Mazman (2007) ve Kent'in (1999) araştırmalarında irdelenmiştir. Bu araştırmalarda 'maddi imkânsızlık ve bürokratik engeller ve müfredat yoğunluğu' (Mazman, 2007), 'güvenlik yasalarındaki artış ve finansal sorunlar' (Kent, 1999) bu metodun kullanılmasındaki en büyük engeller olarak vasıflandırılmıştır.

Katılımcıların %4,9'u, gelecekte coğrafya müfredatında, 'saha çalışması' kavramının daha yaygın kullanılacağı düşüncesindedir.

Bu sonuçlara dayanarak aşağıdaki öneriler yapılabilir;

Günümüzde yapılan coğrafi gezilerde zaman tasarrufu sağlamaya, uygulamalarda hızlı olunmaya ve daha fazla yer görmeye yönelik planlamalar yapmaya özen gösterilebilir.

Coğrafi gezilerde, günümüz teknolojik şartları dikkate alınarak sanal, simüle edilebilir, üç boyutlu gösterilerin kullanımı artırılabilir. Ancak bu tür uygulamalar artırılırken, yapılan aktivitelerde taş, toprağa, yapılara vb. dokunulmasına, insanlarla etkileşime girmeye ihtiyaç olduğu ve bu tür uygulamaların öğrenmeyi artırdığı unutulmamalıdır.

Coğrafi geziler insanların coğrafyaya ilgilerini artıracak şekilde düzenlenebilir. Ancak bu merak artırılırken, masrafların karşılanacağı alternatif kaynaklar yaygınlaştırılabilir.

Fiziki ve beşeri coğrafya alanlarına yönelik gezilerde, araştırma konularında çeşitlilik artırılabilir.

Coğrafi geziler sırasında öğretim görevlileri ya da öğretmenlerin, teoriyi pratiğe dönüştürecek uygulamaları artırmaları planlanabilir.

Coğrafi gezilerin daha sık ve daha uzaklara yapılması öngörüsünden hareketle, günümüzde yapılan gezilerde, günümüz ulaşım araçlarının hızlı olanlarını tercih etmeye özen gösterilebilir.

Coğrafi gezileri ölçme ve değerlendirmede katılımcılara; 'makale-gezi ve anı yazısı yazdırma', 'ürün dosyası, rapor, belgesel ve yeni bir uygulama planı hazırlatma', 'sempozyum ve

konferans düzenleme’, ‘öğrencilerle aktivitelerle ilgili istişarelerde bulunma, öğrendikleri bilgileri günlük hayatta nasıl kullandıklarını tespit etme’, ‘akran değerlendirme ve sınav yapma’ gibi uygulamalar yaptırılarak gerekli veriler toplanabilir.

Katılımcıların coğrafi gezileri içeren müfredat için öngördükleri ‘sahada, uygulamalı, yakından uzağa ilkesi benimsenerek, yaparak yaşayarak öğrenilen, keşiflere açık, ezbercilikten uzak, teknolojiyle daha iç içe, insan-mekân ilişkisine duyarlı, evrensel, öğrenci merkezli, uygulayıcıları etkin olmalı’ yaklaşımları dikkate alınarak tadil edilebilir.

Coğrafya eğitimi alan öğrencilerin, farklı ülkelerdeki coğrafi gezilerden ve günümüzde bu uygulamalarda kullanılabilecek ileri teknolojik bilgilerden haberdar olmaları sağlanabilir.

#### KAYNAKLAR

- Açıkgöz, M. (2006). Sosyal bilgiler öğretiminde gezi gözlem ve inceleme yönteminin etkililiğinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir>.
- Akbulut, G. (2004). Coğrafya ve aktif öğretim yöntemleri. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 65-77.
- Akçay, M. S. (2004). Ortaöğretim kurumlarında öğrencilere gezi etkinlikleri yoluyla coğrafi kavram öğretimi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir>.
- Alkış, S. (2008). Coğrafya öğretiminde inceleme gezileri ve arazi çalışmaları. Coğrafya öğretiminde yöntem ve yaklaşımlar. İstanbul: Aktif yayımları.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Batraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2007). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. Sakarya: Sakaya yayıncılık.
- Atayeter, Y., ve Uğur, T. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenleri ve 6 sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde gezi gözlem yönteminin uygulanmasına yönelik görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(5), 1-21.
- Balcı, A. (2012). Coğrafya Öğretmeni Adaylarının Batı Anadolu’daki Coğrafi Arazi Uygulamalarına İlişkin Deneyimleri: Nitel Bir Araştırma, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, Sayı 12, Cilt 2, s.971-997.
- Balcı, A. (2015). Coğrafya Öğretmen Adaylarının Coğrafi Arazi Uygulamalarındaki Harita Okuryazarlıklarını Tespite Yönelik Bir Araştırma. *Asos Journal (The Journal of Academic Social Science/Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi)*, 3(10), 16-34.
- Balcı, A., Tuna F. (2014). The Effects of Fieldwork Practices on Students Self Efficacy Perceptions in Geography Education. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 4(3), 361-373.
- Balci, A. (2010-a). The opinions of the geography teacher candidates about the place of field trips in geography teaching. *Education*, 130 (4), 570-571.
- Balci, A. (2010-b). The impact of geographical trips on geography teaching. *Education*, 131 (1), 33-42.

- Balci, A. (2011). The effect of discussion supported geographical research trips on academic achievement. *Scientific Research and Essays*, 6 (11), 2274-2285.
- Biricik, A. S. (2009). *Fiziki Coğrafya-Jeomorfoloji ile Hidrolojinin Temel Prensipleri ve Araştırma Yöntemleri*. Gonca Yayınevi. İstanbul.
- Cin, M. (1999). The influence of direct experience of the physical environment on concept learning in physical geography. (Unpublished doctoral dissertation, University of Durham. Durham, UK). Retrieved from <http://etheses.dur.ac.uk/4480/>.
- Clare, R. (1991). Work outside the classroom. In D. Mills (Ed.), *Geographical work in primary and middle schools* (pp. 108-140). Glasgow: The Geographical Association.
- Connolly, R., Groome M., Sheppard K, Stroud N. (2006). Tips from the Field. *The Science Teacher*. 73 (1): 42-45.
- Çalışkan, O. (2008). Flüvyal jeomorfoloji konularında gezi gözlem metodu ve değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir>.
- Çetin, T., Kuş, Z. ve Karatekin, K. (2010). Sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin gezi gözlem yöntemine ilişkin görüşleri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, 158-180.
- Demir, M. K. (2007). Sınıf öğretmeni adaylarının gözlem gezisi yöntemine bakış açılarının incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27 (3), 83-98.
- Demir, M. K. ve Eşki, I. Ö. (2010). Sınıf öğretmeni adaylarının gözlem gezisi yöntemine ve karşı ilgilerinin incelenmesi. 9. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu'nda sunulmuştur. (20-22 Mayıs 2010). Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Demirci, A. (2006). Coğrafya öğretiminde coğrafi sorgulama becerisinin geliştirilmesi ve kullanımı. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 14, 61-80.
- Doğanay, H. (1993). *Coğrafya'ya giriş. Metodlar-ilkeler ve terminoloji*. Ankara: Gazi Büro kitabevi.
- Doğanay, H. (2002). *Coğrafya Öğretim Yöntemleri (Ortaöğretimde Coğrafya Eğitiminin Esasları)*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı yayıncılık.
- Erdem, M. (2007). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin gezi gözlem tekniğine ilişkin görüşleri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir>.
- Foley, M., & Janikoun, J. (1996). *The really practical guide to primary geography* (2nd ed.). Cheltenham England: Stanley Thornes (Publishers) Ltd.
- Fuller I. C. (2006). What is the value of fieldwork? Answers from New Zealand using two contrasting undergraduate physical geography field trips. *New Zealand Geographer*, 62 (3), 215-220. Retrieved December, 2006 from <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1745-7939.2006.00072.x/full>

- Fuller, I., Edmondson, S., France, D., Higgitt D., & Ratinen I. (2006). International perspectives on the effectiveness of geography fieldwork for learning. *Journal of Geography in Higher Education*, 30 (1), 89-101.
- Garipağaoğlu, N. (2001). Gezi-gözlem metodunun coğrafya eğitimi ve öğretimindeki yeri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 4, 13-30.
- Geçit, Y., ve Yahşi, İ. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının gezi gözlem yöntemine ve bu yöntemin madencilik faaliyetlerine yönelik görüşlerine etkisi. VI. Uluslararası Eğitimde Araştırmalar Kongresi, Rize.
- Girgin, M., Sever, R. ve Gök, Y. (2003). Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat ve Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi coğrafya öğrencilerinin mesleki uygulama gezilerine ilişkin görüşleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 10, 7-20.
- Gök, Y. ve Girgin, M. (2001). Ortaöğretim coğrafya programında deney ve gezi gözlemin önemi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 6, 61-73.
- Güngördü, E. (2002). Eğitim fakülteleri için coğrafyada öğretim yöntemleri, ilkeler ve uygulamalar. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- İzbırak, R. (1968). Coğrafi araştırma gezileri ve hazırlıkları. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 2, 1-52.
- İzbırak, R. (1975). *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Matbaacılık ve Ticaret Limited Şirketi Matbaası.
- Kalaycı, N. ve Büyükanal, S. (2000). İlköğretim okullarında uygulanan gözlem gezisi yöntemine ilişkin gezi planı model önerileri. *Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 137-146.
- Karabağ, S. (2002). Coğrafya öğretmenlerinin mesleki nitelikleri. *Türk Coğrafya Kurumu Coğrafya Kurultayı, Bildiriler Kitabı içinde* (s. 386-404). Ankara: Gazi Kitapevi.
- Karakök, H. (2011). Fiziki coğrafya konuları öğretiminde arazi gezisinin öğretmen adaylarının başarı düzeylerine etkisi ve fiziki coğrafya kavramlarının öğreniminde karşılaşılan sorunlar. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir>.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel yayın dağıtım.
- Kayağ, R. (2009). Sosyal bilgiler dersinin etkililiği açısından materyal kullanımı ve gezi gözlem metodunun uygulanması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir>.
- Kent, A. (1999). Fieldwork in the geography curriculum. *International Perspectives and Research Issues*, 8 (2), 159-163.
- Kent, A., & Fosket, N. (2002). Fieldwork in the school geography curriculum: Pedagogical issues and development. *Teaching geography in secondary schools*. Routledge/falmer, London.

- Kent, M., Gilbertson, D. D., & Hunt, C. O. (1997). Fieldwork in geography teaching: A critical review of the literature and approaches. *Journal of Geography in Higher Education*, ProQuest Education Journals, 21 (3), 313-332.
- Kızıılçaoğlu, A. (2003). İlköğretim okullarında bir kırsal yerleşmeye düzenlenecek gözlem gezisinde gerçekleştirilecek etkinlikler ile bir gezi planı önerisi. *Balikesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (6), 2-21.
- Korkmaz, N. (2006). Volkan topoğrafyası konularının öğretiminde gezi gözlem yönteminin öğrenci başarısına etkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir>.
- Kuş, E. (2003). Nicel-nitel araştırma teknikleri: Sosyal bilimlerde araştırma teknikleri: Nicel mi; nitel mi? Ankara: Anı yayıncılık.
- Lambert, D., & Balderstone, D. (2000). Learning to teach geography in the secondary school. London and New York: Routledge/Falmer.
- Mazman, F. (2007). Sosyal bilgiler eğitiminde gezi gözlem metodunun uygulanmasına ilişkin bir araştırma (Tokat örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir>.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2017). Ortaöğretim Coğrafya Dersi Öğretim Programı. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ankara.
- Özay, E. (2003). Ortaöğretim coğrafya eğitimi ve öğretiminde gezi gözlem metodunun öğrenci başarısı üzerine etkisi ve diğer öğretim metodlarıyla karşılaştırılması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir>.
- Özey, R. (2010). Coğrafya’da Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre Öğretmen-Öğrenci İlişkisi. R. Özey, S. İncekara (Ed.), *Coğrafya Eğitiminde Kavram Ve Değişimler İçinde* (S. 1-9). Ankara: Pegem Yayınları.
- Özey, R. ve Demirci, A. (2008). *Coğrafya öğretiminde yöntem ve yaklaşımlar*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Özgen, N. (2011). Fiziki coğrafya dersi öğretim metoduna farklı bir yaklaşım gezi gözlem destekli öğretim. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (23), 373-388.
- Özkan, İ. (2009). Gezi gözlem ve inceleme yönteminin 6.sınıf sosyal bilgiler programı ülkemizin kaynakları ünitesindeki öğrenci başarılarına etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir>.
- Öztürk Demirbaş, Ç. (2008). Coğrafya öğretiminde gezi gözlem tekniğini kullanabilme öz yeterlilik inanç ölçeğinin geliştirilmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (25), 13-23.
- Rudmann, C. L. (1994). A review of the use and implementation of science field trips. *School Science and Mathematics* 94 (3), 138-141.

- Scott, I., Fuller, I., & Gaskin, S. (2006). Life without fieldwork: Some lecturers' perceptions of geography and environmental science fieldwork. *Journal of Geography in Higher Education* 30 (1), 161-171.
- Sönmez, V. (2009). Öğretim ilke ve yöntemleri. Ankara: Anı yayıncılık.
- Tanrıöğen, A. (Ed.), Aypay, A., Cemaloğlu, N., Sarpkaya, R., Tombul, E., Baştürk, R., Ellez, A. M., Şahin B., Yolcu, H., Karakaya, İ., Turgut, Y. (2011). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Anı yayıncılık.
- Tunç, S. (2006). Gezi gözlem yönteminin coğrafya eğitim-öğretimindeki önemi, öğrenci başarısına etkisi ve diğer öğretim yöntemleriyle karşılaştırılması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara). [https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden\\_edinilmiştir](https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden_edinilmiştir).
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin yayıncılık.
- Yıldırım, T., ve Arıbaş, K. (2018). Coğrafya öğretiminde gezi gözlem yöntemi örnek bir rota çalışması. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (37), 16-29.